

N:o 19.

Ank. till Riksd. kansli den 1 april 1905, kl. 11 f. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till hämmande af tuberkulossjukdomens utbredning.

Till utskottets behandling har blifvit öfverlämnad en af herr *O. F. Trapp* väckt motion, n:o 27, hvaruti framhålles behovet af ytterligare åtgärder för bekämpande af tuberkulosens alltmera öfverhandtagande spridning i vårt land. Till stöd härför anför motionären, att Sveriges ställning med afseende å dödsfall af tuberkulossjukdom i förhållande till invånareantalet är sämre, än hvad fallet är i ett flertal af Europas öfriga stater, samt att fiendens positioner numera äro så starka, att de »icke kunna tagas med storm, utan kräfva en lång och ihärdig belägring samt en mångfald olika anfallsmetoder».

Bland kampmedel, som i andra länder användts, nämner motionären dels spridning af upplysning om tuberkulosens natur och smittsamhet samt om sättet att motverka dess utbredande, dels lagstiftning för införande af anmälningsskyldighet, kostnadsfri desinfektion vid flyttning eller dödsfall, förbud för vissa tuberkulospatienter att delta i tillredning eller försäljning af näringsmedel, att tjänstgöra som ammor eller barnsköterskor, särskilda förhållningsregler för fabriker, hotell, föreningshus, järnvägsvagnar m. m. Vidare påvisas nyttan af en förbättrad bostadshygien samt nödvändigheten att behandla sjukdomen under dess olika stadier på olika sätt och i skilda anstalter.

Bih. till Riksd. Prot. 1905. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 17 Häft. (N:o 19). 1

Motionären anser, att en utredning beträffande lämpligheten af ofvanberörda åtgärder eller till äfventyrs af andra dylika, som för våra förhållanden kunna anses mera passande, bör *med snaraste* göras, och hemställer därför, att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa och för Riksdagen framlägga fullständig utredning angående de åtgärder, som lämpligen kunna förhämmande af tuberkulossjukdomens utbredning vidtagas.

I afseende å de närmare detaljer, som för öfrigt anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Såsom i motionen antydes, var den fråga, som här bragts å bane, äfven under behandling vid nästlidet års riksdag, då inom Andra Kammaren förslag väckts, att skrifvelse skulle aflåtas till Kungl. Maj:t i enahanda syfte, som nu af herr Trapp angifvits. Motionen, som öfverlämnades till förberedande behandling af Andra Kammarens andra tillfälliga utskott, blef emellertid på de skäl, som af utskottet anfördes, af kammaren afslagen.

Att frågan fick denna utgång, därtill bidrog säkerligen i hög grad den omständigheten, att i motionen hufvudvikten egentligen syntes hafva blifvit lagd på lagstiftningsåtgärder såsom kampmedel mot tuberkulosen. Utskottet, som förberedde ärendet inom Riksdagen, hyste nämligen den uppfattningen, att tiden ännu icke vore inne för vidtagande af sådana åtgärder och att man icke af sitt intresse för tuberkulokampen eller af otålighet att genast vinna något resultat af denna kamp borde »låta sig förledas att gifva de praktiska åtgärderna mot tuberkulosen alltför mycket försteget för de vetenskapliga forskningarna eller frestas att draga ut konsekvenser af obevisade teorier och stifta lagar, af hvilka snart sagdt hvarje människa mer eller mindre beröres, innan de många och skiftande åsikterna beträffande själfva hufvudfrågan hunnit i någon mån stadga sig».

Utskottet yttrade bland annat äfven följande:

»Af hvad här ofvan anförts, torde tillräckligt tydligt framgå, att det man med säkerhet *vet* om tuberkulosen och dess orsaker är rätt litet. Man vet icke, om pärlsotsbakterien är smittsam för människor; man vet icke, om mjölk och kött från pärlsotssjuka nötkreatur innebära någon fara; man vet icke, på hvilken eller hvilka vägar smittämnet egentligen sprides; och man vet icke, hvilken uppfattning om lungsotens orsak och uppkomst-sätt som är den rätta. Under sådana förhållanden synes det vara själf-

klart, att man ännu så länge bör med mycken försiktighet beträda lagstiftningens väg till förhindrande af tuberkulossmittas spridning. Mången finnes visserligen i dessa tider, som anser, att alltför litet gjorts för att motverka lungshotens utbredning, men man får dock ej glömma, att sjukdomen är kronisk och därtill allmänt spridd, hvilket gör, att de åtgärder, som vidtagas mot densamma, få en så oerhörd omfattning, att deras genomförande blir ytterligt svårt och för allmänheten betungande. Innan man tillgriper dessa åtgärder, bör man därför vara *viss* om att man därmed vinner något verkligt och ej endast åsamkar de sjuka och deras omgifning obehag, och denna visshet bör vara stödd på fakta, icke på gissningar eller mer eller mindre välgrundade hypoteser.»

Sedan detta yttrades, har icke något af vikt inträffat, som kunde vara ägnadt att ändra uppfattningen om att klokheten bjuder oss att fortfarande iakttaga stor försiktighet vid beträdandet af lagstiftningsvägen under striden mot tuberkulosen. Årets motionär har också med mycket lätt hand berört denna sida af saken samt endast i korthet omnämnt de olika lagstiftningsåtgärder, hvilka här och där i utlandet försökts för att stäfja tuberkulosens utbredning, hvaremot han i stället så mycket vidlyftigare sysselsatt sig med de åtgärder, som gå ut på att i vårdanstalter upptaga de sjuka under olika stadier af sjukdomen. Här torde väl också vara det område, där de olika meningarna lättast kunna enas, äfven om full öfverensstämmelse icke heller i detta afseende ännu vunnits bland fackmännen i olika länder. Så mycket är i alla händelser allmänt erkänt, att ett af de viktigaste medlen att bekämpa tuberkulosen är att afskilja de smittande sjuka från hemmen, arbetsplatserna och skolorna m. m. och att underlätta möjligheterna för de tuberkulösa att erhålla nödig vård å därför afsedda anstalter. Anskaffandet af vård- och upptagningsanstalter för tuberkulossjuka är ock i det afseendet ett grundvillkor för tuberkulosens bekämpande, att man icke kan med fog söka genom lagstiftningsåtgärder förhindra de tuberkulösa att med arbete vinna sitt lifsuppehälle, vare sig i allmän eller enskild tjänst, om man icke samtidigt bereder dem utvägar att kunna på annat sätt existera.

Bland anstalter, som hufvudsakligen äro afsedda för tuberkulossjukvård torde särskildt följande få framhållas:

Kustsanatorier, liggande, såsom namnet angifver, vid eller i närheten af hafskusten, afsedda att upptaga och vårda barn, behäftade med skrofulos. Sådana anstalter finnas i vårt land på Styrso utanför Göteborg och vid Skelderviken.

Tuberkulossanatorier, inrättade för patienter, som befinna sig i så tidigt sjukdomsstadium, att utsikt finnes för att genom lämplig behandling bringa lungtuberkulosen till läkning. Sådana sanatorier äro i vårt land de tre anstalterna Hålahult, Hessleby och Österåsen.

Tuberkulossjukhus eller anstalter, särskildt anordnade för att mottaga, isolera och vårda sådana lungsiktiga, som ej kunna vinna inträde på sanatorierna. Dylika sjukhus finnas numera i några af våra större städer, uppförda och underhållna med kommunala medel.

Beträffande tuberkulossjukvården i allmänhet i vårt land torde det omdöme kunna fällas, att det för närvarande är mycket illa ställt med tillgången på anstaltsvård för de sjuka. Enligt nyligen verkställda beräkningar affida här årligen omkring 13,600 personer i tuberkulos. Med denna siffra tagen såsom utgångspunkt dogo exempelvis år 1901 icke mer än 6,9 procent inom allmänna sjukvårdsanstalter, under det att öfriga 93,1 procent tillbragte sin sista sjukdomstid eller just den period, hvarunder den sjuke är farligast för sin omgivning, i sina hem. Utan öfverdrift torde man också kunna påstå, att det näppeligen finnes några sjuka i vårt land, som äro sämre lottade i fråga om sjukhusvård än de lungsiktiga. Läns-lasaretten och de öfriga sjukvårdsinrättningarna mottaga nämligen, såsom regel, icke några lungsiktiga, synnerligast om de befinna sig i ett mera framskridet stadium af sjukdomen. Enda utvägen för sådana patienter att erhålla allmän vård, om de befinna sig i behof däraf, är således den, som fattighus eller försörjningsinrättningar möjliggöra. Men huru litet dessa anstalter äro ägnade att fylla det ifrågavarande behovet torde icke vara okänt för någon.

Ett af de första villkoren för en framgångsrik strid mot tuberkulosen är således, att sjukhus eller sjukstugor inrättas för vården af de lungsiktiga. Ty i saknad af ett någorlunda tillfyllestgörande antal sådana sjukvårdsanstalter måste sträfvan det att hämma sjukdomens vidare utbredning i landet blifva förgäfvad. Erfarenheten från striden mot andra smittosamma sjukdomar visar äfven till fullo, att möjligheten af isolering af de sjuka utgör grunden för hvarje åtgörande i detta hänseende, och att ett tillgodo-seende af detta behof mången gång i och för sig blir afgörande.

Gifvet är emellertid, att ett uppförande i större antal af tuberkulosanstalter blifver förenadt med betydliga pekuniära uppoffringar, äfven om, såsom det är att hoppas, man skall lyckas utfinna medel att bygga, anordna och upprätthålla dem på ett afsevärdt mindre kostsamt sätt, än som hittills varit fallet. Säkerligen låter det sig dock icke göra att bringa

till stånd det erforderliga antalet tuberkulosanstalter endast med de anslag härtill, som kunna påräknas af landsting, kommuner och enskilda, utan lär det, om denna viktiga del af landets hälso- och sjukvård skall kunna på ett tillnärmelsevis tillfredsställande vis ordnas, blifva nödvändigt, att ekonomiskt bistånd äfven lämnas från annat håll.

I många af utlandets kulturländer har man redan insett vikten af att den enskilda eller kommunala offervilligheten i detta syfte stödes af ett mera allmänt intresse. Så hafva i Frankrike och Belgien de därstädes befintliga obligatoriska sjuk-kassorna i stor omfattning tagit saken om hand, och alldeles särskildt är detta förhållandet i Tyskland, där de af lagen föreskrifna sjuk-kassorna och invaliditetsförsäkringsinrättningarna göra stora ansträngningar och enorma penningeupoffringar för att medelst beredande af anstaltsvård i alla möjliga former söka hämma tuberkulosens utbredning bland de bredare lager af samhället, som utgöra föremål för dessa försäkringsinrättningars verksamhet. I Danmark har helt nyligen regeringen inför Folktinget framlagt ett förslag om statens öfvertagande af en del af kostnaderna för de anstalter, hvarom nu är fråga. Den danska regeringen har bland annat motiverat sin framställning med följande ord: »Man bör helt visst icke underskatta omfånget af de pekuniära kraf, som (i detta hänseende) ställas på staten, men å ena sidan är här frågan om ett samhällsodt af stor räckvidd och intensitet, som därför också måste påfordra stora offer, och å den andra sidan måste man hoppas, att just genom statens ingripande det privata arbetet för sakens framgång skall kunna bevaras och utvecklas, hvarpå icke nog stor vikt kan läggas.» — I Norge bär staten, utom att den själf inrättat en del anstalter, kostnaderna för vården inom tuberkulosasyler för alla de individer, som hälsovårdsnämnderna pröfva icke utan fara för smittans spridning kunna få förblifva i sina hem.

Ett dylikt kraftigt ingripande från statens eller statsinstitutioners sida i en sak, hvilken, liksom när det gäller sjukvård öfver hufvud taget, plägar anses uteslutande tillhöra kommunerna eller den enskilda välgörenheten, torde finna sin förklaring i den omständigheten, att statsintresset bjuder, att dessa skyddsåtgärder mot sjukdomens vidare utbredning blifva genomförda någorlunda likformigt öfver hela landet, på det att icke försumlighet å vissa orter må äfventyra de resultat, hvilka man å andra lyekats tillkämpa sig.

Utskottet vill vidare erinra därom, att det i denna fråga icke enbart är de filantropiska synpunkterna, som böra komma i betraktande, utan att

det därjämte gäller att aflägsna en nationalekonomisk fara, af hvilken samhället allvarligt hotas. Det förhållandet, att tuberkulosen just i människans kraftigaste ålder skördar sina flesta offer, är hvad som, praktiskt taget, gifver denna sjukdom dess stora betydelse. För att belysa den förlust i arbetskraft, som tuberkulosen kan antagas årligen vålla vårt land, må anföras, att af samtliga under år 1901 i riket inträffade 11,641 dödsfall i åldern 15—40 år voro 5,426, motsvarande 46,6 %, förorsakade af tuberkelsjukdom. Tuberkulosen torde således i fråga om utsugningen af vårt folks bästa krafter kunna betraktas såsom en faktor af den allra största betydelse.

Den Svenska nationalföreningen mot tuberkulos, hvilken nu redan ungefär ett år varit i verksamhet, har från begynnelsen haft klart för sig, att första villkoret för en effektiv tuberkulosstrid är, att vårdanstalter i tillräckligt antal blifva uppförda i vårt land för de tuberkelsjuka, och att detta icke låter sig göra, med mindre staten i någon form träder stödjande emellan. Nationalföreningens styrelse har därför i slutet af år 1904 utsändt ett cirkulär till samtliga föreningens länskommittéer, hvori anhålles, att hvarje länskommitté »ville till styrelsen inkomma med yttrande, huruvida kommittén anser, att från Nationalföreningens sida något bör åtgöras för att söka utverka statsbidrag till landsting, kommuner och enskilda, som vilja uppföra sjukhus eller sjukstugor för vården af lungsiktiga i mera framskridna stadier af sjukdomen, och att länskommittén, därest kommittén finner skäl att jakande besvara denna fråga, ville utlåta sig, huru förslaget lämpligast borde framställas». I alla de svar, som inkommit med anledning af detta cirkulär, framhålles uttryckligen nödvändigheten af att vårdanstalter anskaffas för mottagande af smittförande lungsiktiga patienter, samt att staten i någon form lämnar bidrag till uppförande af dessa anstalter. Några af dessa svar torde här få meddelas. Stockholms länskommitté »delar till fullo styrelsens mening därom, att vårdanstalter för lungsiktiga äro af behovet påkallade, äfvensom att utsikter saknas att få erforderligt antal dylika anstalter till stånd annorledes än genom statens medverkan». — För vinnande af det åsyftade målet vore det icke blott »önskligt utan till och med nödvändigt, att åtgärder vidtagas för erhållande af statsbidrag»; utan sådant bidrag skulle »åstadkommandet af erforderliga vårdanstalter väsentligt försvåras och fördröjas åtminstone inom mindre bemedlade landsdelar» (Kronobergs länskommitté). — »Smittofaran och dess afvärjande» vore en »för hela landet gemensam angelägenhet». »Sjukdomens allmänna och i det hela jämna förekomst inom landet, dess förekomst i så oerhördt stor mängd sjukdomsfall, dess härjningar företrädesvis

bland personer i de kraftigare åren, dess långvariga förlopp m. m. synes göra denna sjukdoms bekämpande företrädesvis till en statsangelägenhet» (Kalmar länskommitté). — Här »föreligger ett starkt behof af att staten träder emellan såsom stödjande och ordnande». »Staten bör taga initiativ till åstadkommande af sjukhus och sjukstugor för vården af lungsjuktiga i mera framskridna stadier af sjukdomen och därtill anvisa medel med eller utan villkor af bidrag från landsting, kommuner eller enskilda» (Gottlands länskommitté). — »Kommittén anser, att den nu rådande bristen på sjukhusvård för personer, lidande af lungsjukt i mera framskridet stadium, såväl ur humanitär synpunkt som med hänsyn till denna sjukdoms bekämpande är mycket betänklig. Särskildt för hämmande af sjukdomens utbredning anser kommittén det vara högligen önskvärdt, att allmänt i vårt land sjukhusvård för lungsjuktiga blefve mera tillgänglig än hittills och att inom hvarje landstingsområde funnes för ändamålet lämpliga och behofvet någorlunda motsvarande sjukhusplatser, och kommittén tror icke, att det behöfliga antalet platser komme att ställa sig så afskräckande högt». Det synes kommittén »synnerligen lämpligt, att de landsting, som beredde erforderlig sjukhusvård för lungsjuktiga, med hänsyn till därigenom vunnen kraftig åtgärd till sjukdomens bekämpande, erhöle något bidrag af staten» (Kopparbergs länskommitté). — »Denna ej endast för enskilda sjuke, för kommuner och för sjukvårdsområden, utan för hela vårt folk viktiga sjukvård skulle i högsta grad befordras, om från statens sida bidrag kunde erhållas» (Gäffleborgs läns förening mot tuberkulos). — »Då landstingets tillgångar äro mycket begränsade och tagna i anspråk för andra viktiga sjukvårdsangelägenheter, måste bidrag från statens sida sökas» (Västerbottens länskommitté).

Men om sålunda icke mer än en mening torde råda därom, att ett stort behof af sjukvårdsanstalter för de tuberkulösa förefinnes, så saknas likväl i vårt land hvarje utredning, huru stort detta behof i själfva verket är, d. v. s. huru många sjukplatser som skulle behöfva beräknas för de lungsjuktiga. Ty att icke alla tuberkulösa behöfva eller vilja underkasta sig anstaltsvård, faller af sig själf. Icke heller torde man hafva gjort klart för sig, på hvad sätt dessa sjukvårdsanstalter bäst skulle anordnas, om de böra anläggas såsom särskilda anstalter för sig eller förenade med andra sjukhus, vare sig länslasarettor eller epidemisjukhus, huru stor kostnaden för denna sjukvård skulle behöfva antagas blifva, samt huruvida anordnandet och underhållet af dessa sjukvårdsanstalter borde likasom den öfriga sjukvården i riket blifva en landstingens och kommunernas ange-

lägenhet eller helt eller delvis tillhöra staten. Lika litet torde det i sakens nuvarande läge vara möjligt att bilda sig en mening om, huruvida statens understöd, därest sådant skulle befinnas nödvändigt, bör utgå i form af bidrag till anstalternas uppförande eller till gäldande af underhållskostnaden för patienterna, likasom det ock torde vara nödigt att utreda, huru och genom hvem ett eventuellt statsbidrag bör fördelas, af hvad natur anslaget bör vara, huru stor anslagssumma som erfordras, samt i hvilken proportion till de belopp, som af kommun eller enskilda för ändamålet anslagits, bidraget från staten bör utgå. Allt detta och många andra därmed sammanhängande frågor torde med skäl böra göras till föremål för en fullständig utredning, på sätt äfven motionären afsett, på det att tuberkulosens bekämpande må kunna med framgång bedrivas.

Så till vida delar alltså utskottet motionärens mening. Däremot kan utskottet, såsom redan ofvan blifvit antydt, icke tillstyrka, att frågan om vidtagandet af några lagstiftningsåtgärder för närvarande tages under behandling, och detta af skäl, som utskottet äfvenledes i det föregående angifvit.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet därför så till vida tillstyrka motionen, att utskottet hemställer,

att Andra Kammaren ville besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning angående de åtgärder, som till hämmande af tuberkulossjukdomens utbredning kunna lämpligen vidtagas närmast genom beredande af erforderlig sjukhusvård åt de tuberkulossjuka.

Stockholm den 30 mars 1905.

På utskottets vägnar:

K. H. GEZ. VON SCHÉELE.